

Mtieħen f' Malta u Għawdex u l-Mithna fil-Gudja

Kitba ta' Michel Mifsud

Kien hemm ghadd tajjeb ta' mtieħen f' Malta u Għawdex, mill-inqas kien hawn 69 mitħna tal-gebel. Kważi l-imtieħen kollha kien imtieħen tal-qamħ. Kien hemm madwar 54 f' Malta u 15 f' Għawdex. Minn dawn l-imtieħen imsemmija 2 biss illum għad għandhom qlugħ.

Fl-1530 f' Malta kien hawn biss mitħna waħda u 1565 tnejn. Dawk kien imtieħen bl-arblu u kien jinsabu ġewwa L-Isla. Il-mitħna tal-arblu hija t-tip ta' mitħna bikrija li kienet tintuża fl-Ewropa dik il-ħabta. Il-karatteristika li tiddefinixxiha hija li l-ġisem kollu tal-mitħna li fiha il-makkinarju huwa mmuntat fuq arblu vertikali wieħed, li madwaru jista' jinbidel biex iġib il-qlugħ tar-riħ. Din it-teknoloġija għiet introdotta f' Malta mill-Kavallieri ta' San Ģwann fl-1530 liema għarfien inġieb minn Rodi.

Kważi l-imtieħen kollha nbnew mill-Kavallieri ta' San Ģwann. Hafna mill-imtieħen inbnew bejn l-1663 u l-1773. Izda qabel kien hemm dawk mibnija mill-Granmastru Lascaris (1636-1657). Giovanni Paolo Lascaris di Ventimiglia e Castellar ikkummissjona erbgħa mtieħen f' Malta u waħda f' Għawdex.

Il-Granmastru Nicola Cotoner (1663-1680) u ħu Rafael Cotoner (1660-1663) bnew l-imtieħen f'Bormla, f'Haż-Żebbuġ, fil-Floriana (2), fin-Naxxar u fiż-Żurrieq. Aktar tard inbnew l-imtieħen f' Hal Lija, iż-Żejtun, il-Gudja u oħra f' Haż-Żebbuġ. It-teknoloġija ta' dawn l-imtieħen għiet introdotta mill-gżejjjer Balearici. Mhux ta' b'xejn il-Granmastru Kottoner gej minn dawk il-gżejjjer.

Granmastru ieħor li kkummissjona mtieħen tar-riħ kien Antonio Manoel de Vilhena (1722-1736). Huwa bena ġumes fabbriki tad-dħin ġewwa r-Rabat, Hal Għargħur, iż-Żurrieq, Birkirkara, u waħda bejn Hal Għaxaq u ż-Żejtun.

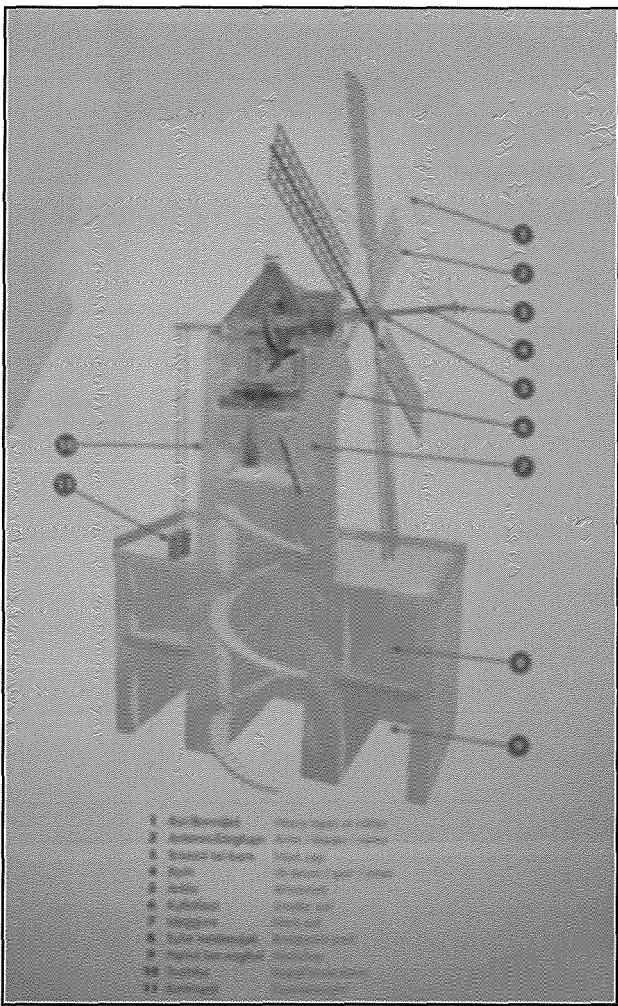
Fis-sena 1726 inbnew tliet mtieħen oħra f' Għawdex u waħda oħra fin-Naxxar.

F'dak iż-żmien kien hemm sittax-il miħna. Sal-1826 in-numru ta' mtieħen f' Malta kien tela' għal sitta u għoxrin filwaqt li f' Għawdex kien hemm ġamsa.

Kull ġaddiem fil-mitħna kien ikun jista' jara l-imtieħen tal-viċin tiegħi mill-fethiet fit-torri sabiex it-taħħan (il-persuna li taħdem fil-mitħna) seta' jara jekk l-oħra jnkin kinu qed jaħdmu jew le. Din is-sitwazzjoni għenek bil-kbir bħala parti minn sistema ta' komunikazzjoni u difiża fil-gżejjjer Maltin.

Il-monopolju tal-imtieħen mill-Gvern spicċa fl-1838. Minn hemm 'l quddiem kullhadd ngħata l-permess jibni l-imtieħen. Infatti hafna mill-imtieħen inbnew mill-1838 'l quddiem.

ta' Bettina. Eżattament illum minflok il-mithna tinsab statwa u niċċa tal-Madonna tad-Duluri imdawwra bi ġnejna żgħira. Kulma baqa' minn din il-mithna f'dan ir-rahal huwa biss l-isem li ġġib l-akkwata ta' dan is-sit. Filfatt il-qasam tal-bini tal-gvern u anke r-residenzi f'din l-akkwata jinsabu fis-sit magħruf bħala tal-Mithna.

Il-Mithna tal-Gudja ġiet maħtuta u żarmata fis-sena 1930. L-uniku rikordju li baqħalna ta' dan is-sit hija fotografija tal-epoka meħudha mill-Palazzo Dorell.

(Impressjoni artistika tas-sit qabel ma nbena l-madwar kif nafuh illum)

Referenzi u sors :

The Malta Windmill Database - <http://www.windmillsofmalta.nl/>

Maltese History & Heritage - A PROJECT RUN BY THE VASSALLOMALTA.

COM WEBSITE <https://vassallohistory.wordpress.com/windmills/>

Fotografiji ħajr lil Leonard Cutajar

Il-biċċa l-kbira tal-imtieħen kienu digà tfarrku u spicċaw jew spicċaw fi stat dilapidat fl-1900 bħala konsegwenza tal-introduzzjoni ta' imtieħen li jaħdmu bil-magni tal-isteam. L-imtieħen b'din it-teknoloġija żviluppaw progressivament madwar il-Port il-Kbir.

Kważi l-imtieħen kollha għandhom l-istess struttura ta' bini. It-torri (tromba) huwa mdawwar bil-bini ta' kamra kwadra. It-torri huwa ġeneralment ta' tliet metri dijametru u kellu għoli ta' madwar ġmistax-il metru.

Id-dahla principali tagħti aċċess għal sala. Fiż-żewġ naħat tas-sala kien ikun hemm żewġ kmamar, waħda għall-ħażna tal-qamħ u l-ohra għall-ħażna tad-diqiq. Wara s-sala kien hemm id-dahla tat-torri u madwar ġamsin tarġa f'għamlu ta' garigor fit-torri. Il-kamra wara s-sala u l-kmamar fl-ewwel sular kienu użati mit-taħħan u l-familja tiegħi. Il-mekkaniżmu kien ta' tip sempilici u kien jinsab fil-quċċata tat-torri.

Fil-Gudja il-mithna kienet tinsab f'tarf ir-rahal biswit Palazzo Dorell hekk kif imsejjah min-nies tal-lokal il-Palazz

